

STROMY.

V hlubokém lese bylo hluboké ticho a tmělo se tam víc a více.

Marně jsem vyhledával nějaké stopy nebo sebe menší znamení, dle kterého bych unikl tomu bludišti. Už jsem počal uvažovati, že mně unavenému nezbude, nežli abych tu přenocoval. Byloť pozdě na večer, noc nastávala.

Zbloudil jsem znamenitě. To jsem měl z toho, že jsem zamítl v osamělé hájovně průvod mysliveckého mládence, nechtěje laskavému mladíku tomu kaziti vycházku do sousedního městečka, na kterou byl přichystán. Jen kus mne vyprovodil, pak na rozcestí mně ještě jednou všecko tak zevrubně vypsál, že jsem pln jistoty cestu svou nastoupil. Také jsem hlavního cíle svého šťastně došel.

Našel jsem místo v lese, k vůli kterému jsem se vypravil a jeho znamenitost „zkamenělý les“, spoustu zkamenělého dřeva, kusy neobyčejné tloušťky a délky, mocné zbytky pravěkých kmenů, velice zajímavé. Ihned jsem všecky prohlížel, měřil, zkoumal, až pak unaven jsem usedl mezi těmi zarudlými, žilkovanými balvany, jež v mýtině vřesem porostlé, hustým hvůzdem obklopené, vypadaly jako nějaký pomník nebo nějaké obětní místo ze šeré dávnověkosti.

Ale když jsem se odtud vracel, tu to bylo, že jsem zabloudil. Kdož ví, kudy jsem chodil a kudy se zatácel; snad do kolečka, nemoha se vyplést, jakoby očarován. Myslivci aspoň v takové kouzlo věří a sami mu prý rozumějí. Ale ať jsem překročil nevěda tu neznámou, čarovnou rostlinku čili nic: já bloudil a nespatriil jsem živé duše, nezaslechl jsem lidského hlasu ani ohlasu nějaké sekery nebo pušky.

V lese nastala tma. Nebylo žádné naděje, že bych snad někoho potkal anebo někam k obydlí se dostal. Ocitl jsem se patrně v hlubinách toho širého hvozdu, v části jeho nejdivočejší.

Mrtvé ticho kolem vládlo a tma. Venku zajisté vlažno a milo, byloť počátkem měsíce srpna; tu však jsem cítil vlhký vzduch. Byl jsem unaven a hladov. Hledal jsem už jen příhodné místočko, kde bych se poněkud pohodlně a v suchu mohl uložit.

Klopýtaje ustavičně o kořeny, smekaje se na hladkém, opadalém jehličí, vrazil jsem opět do vysoké houštiny, toho večera již po kolikáté, a zapadl jsem v ni. Prodíral jsem se jí, šlehán větvicemi a chráně si před nimi oči. Když jsem konečně z její tmy náhle vyrazil na volnější místo, stanul jsem a žasl.

Světlo! Zář! Ale ne v okénku nějaké perníkové chaloupky, nýbrž zář planoucího ohně. Hořel hezký kus dále za nehlubokou úžlabinou, osvětluje kolem stromy husto rostoucí a nejvíce ten, pod kterým planul. Byl to strom obrovitého těla a rozložitě, ohromné koruny.

Kdo zanítil ten oheň? Kdo je u něho? Postoupil jsem opatrně. Nebylo tam ani pytláků, ani loupežníků, ani cikánů. Samojediný tam člověk. Ano, jen ten jeden. Pokročil jsem ještě dále. Není to ani hajný ani myslivec. U všech všudy, kdo je a co tu tropí? Nyni vstal a prohlíží sobě kmen starého stromu. Buk to byl.

Prohlíží ho, jakoby v kůře jeho hledal milenciho jméno!

Vyjímal se podivně ten muž vysoké, štíhlé postavy v černém, širokém klobouku, ve tmavém, pěkně střiženém obleku, v té lesní samotě za toho světla a tou pozdní na noc chvíli. Do tváře mu nebylo prostín viděti. Snad to nějaký turista, snad zbloudilec jako já. Co však má s tím kmenem? Anebo je to nějaký romantický blázeň, jenž sem schválně zašel, aby strávil v lese noc? Usedl. Ah, totě pěkná romantika!

Vyňal dýmku, nacpal a řezavým uhlem zapáliv zabafal, a pak se natáhl na prostřený plaid, a opřev záda o kmen bafá a dýmá patrně s chutí a spokojeně, hledí před se do plamenů a zase nahoru do ozářené koruny starého buku.

Z toho klidu a dumání já jsem ho vyrušil. Nezpozoroval mne, až když jsem stanul skoro u samého ohně. Tu teprve prudko sebou hnul a neodvětiv na mé pozdravení, hleděl na mne upřeně. Pak pojednou jmenoval mne jménem a podal mi ruku. Netrvalo dlouho a již jsem seděl vedle něho u plápolajícího ohně. Stará, důvěrná známost se tu obnovila rázem. Především se však ustrnul nad mou zemdleností. Ze zásoby, kterou s sebou měl, posilnil jsem se a hlad zažehnal, a cestovní jeho láhev nebyla také prázdná.

Při té tak nenadálé večeři probíhali jsme minulostí, lety studentskými, vzpomínali na dobu, které se přítel *** s námi rozloučil, přijav vychovatelské místo u šlechtické rodiny. Dokud s ní pobýval v Čechách, psal časem, ale pak, když se dostal do ciziny, zaniklo všecko naše dopisování. Nyní jsem se s ním shledal v hlubokém lese u ohně, jako s mladým poměrně pensistou oné šlechtické rodiny, kteréž vychoval dva syny. Rozumi se, že jednou z nejprvnějších mých otázek byla, jak se sem dostal, zabloudil-li jako já.

Nezbloudil, nýbrž dostal se sem zúmyslně, jak mi vysvětlil. Žil nyní v krajském městě, kdež, aby se lépe o matku a sestry mohl starati, byl koncipientem v advokátní kanceláři.

„Po celý rok žiju práci a jiným,“ dodal, „dvě neděle nebo měsíc pak sám sobě. Toulám se po Čechách, ne však po místech, kteráž se turisty hemží, ale po samotách. Hledám a nalézám pěkné krajinky, rozmilá zákoutí, tichá a neporušená — Odpočinu si při tom duševně, občerstvim se, omladnu; a že omladnu, také si zablouzním,“ dodal s úsměvem.

„Tedy určitého účelu nemáš při svém putování?“

„Mám a nemám. Všimám si všeho, ale nejvíce prostého lidu a starých stromů —“

Tu sáhl po svém nevelkém vaku, jenž ležel vedle, a vyňal z něho nějakou knížku. Jak ji na kolenou rozevřel, objevila se mně mapa České koruny. Poněkud zvláštní. Byla nesouměrně pracována. Místem skoro ještě prázdná a bílá, místy však hustě pokreslena, majíc v té končině každý potůček udaný.

Nejvíce tam však bylo stromů naznačeno.

„To je mapa stromopisná,“ vysvětloval přítel, „ještě nedokončená. Každým rokem ji doplňuju. Ještě se něco nachodím, nežli ji dohotovím.“

„A jaké stromy, a nač?“ ptám se.

„To je tak má zábava — A jaké stromy? Staré, prastaré —“

„Jako ten buk zde?“

„Ano, ale ten je ještě dosti mladý,“ odvětil přítel, uhodiv lehce po kmeni. „Jen se podívej —“ a ukazuje na mapě vysvětloval: „Tu to je dub, to je lipa, tu zase lipa — většinou lipy a duby, ale také sem tam buk, hrušeň nebo i jiný. „To číslo u každého značí věk stromu, arci že přibližný. Jenom si všimni. Všude ctihodný věk, obyčejně několika století.“

„A což ty tu s křížkem na kmeni?“ ptám se.

„To jsou velikáni již historičtí, které buď bouře nebo lidská ruka vyvrátila, které jsem jen v knihách našel nebo v paměti a v pověstech lidu.“

Uznal jsem, že zajisté mnoho pověstí uslyšel, a zajisté že někdy velmi zajímavých a vůbec neznámých.

„Uslyšel a také jsem mnoho zajímavého přehlédl a zažil, když jsem po těch velikánech pátral nebo se doptával. Tu je doplněk k mé mapě —“ a ukázal na knížku ležící vedle na vystalém kořeni. „Tam mám poznámky. Zítra tam zapíšu našeho hostitele. Na mapě ho také nemám, a je to chlapík velice zajímavý, ač trochu záhadný —“ a obrátil se po kmeni starého buku, pod jehož rozložitým košem jsme odpočívali. „Divíš se, že by byl záhadný. Zvěděl jsem o něm za řeči pozdě odpoledne a vydal jsem se k němu bez meškání, ač mne ve vsi pod lesem zdržovali, že mne překvapí noc, a že pak v lese zabloudím. Nebo abych si alespoň někoho vzal s sebou. Nebylo tam však ani jediné osobnosti, která by mne vábila, při žádné nic význačného nebo zajímavého. Šel jsem tedy sám a pomýšleje, že snad tam zůstanu přes noc, opatřil jsem se jak náleží.“

„Ale proč je ten buk zde záhadný?“ ptám se.

Přítel přiložil na oheň, a když plamen vysoko vyšlehnuv jasně ozářil kmen starého stromu i část jeho koruny a okolí, přítel přistoupil těsně k buku ukázal na jedno místo a pravil:

„Dobře si toho všimni. Písmo již hodně zarostlé a zajisté letné, ale přeslabikuješ přece —“

S jeho pomocí jsem přečetl. Do šedého kmene, porostlého lišejníkem a zelenavým mechem, bylo vryto:

A. K. K. A.

Cel . . no . . . 18 . .

Co vytečkováno, tam byly písmeny a cifry tak už zarostly, že jsme jich nemohli nikterak přečísti.

„To je má dnešní večerní zábava,“ pravil přítel, sedaje opět pode strom.

„Kdož by se nadál toho nápisu zde, hluboko v lese. Kdo to asi napsal? Snad nějaký myslivec na čekání. Písmo je dosti slušné. Než nebylo sem vryto ani dnes ani včera.“

„Znám se poněkud ve stromové palaeografii,“ odvětil přítel s úsměvem. „To písmo tu je dobrých dvacet let napráno či vryto. Přemyslím už chvíli a kombinuju. Však nadarmo. Marně bychom si hlavu lámali. Nepomohou-li nám ve vsi, zůstanou litery tu nad námi nerozluštěnými runami. Snad něco v tom je,“ dodal na okamžik pomlčev. „Ale co by bylo: „A. K. K. A. Cel . . . noc . . .“ Snad máti býti celou — noc. — Celou noc! Kdo? A co tu celou noc? Však vari! Už jsem v tom zase. Jak každá tajemnost dráždí lidskou mysl! Snad je to hloupost, nic, pošetilý nápad nějakého mysliveckého mládence —“

„Nebo nápis takových poutníků, jako jsme my, kteří tu také ‚celou noc‘ strávíme.“

Přítel se usmál a pravil:

„Máš pravdu. Mohli bychom ráno zrovna takový nápis tu zanechat. Ty bys však k tomu ‚noc‘ asi přidal slušné epitheton, jako: strašlivou, nudnou, dlouhou —“

„I nikoliv, mně se tu líbí, je tu pěkně.“

Bezděky jsme na okamžik umkli a zahleděli se před se, do hlubokého, tmavého hvozdu, jehož mohutné kmeny nejbliže nás, ohněm zardělé, vynikaly jako mocné sloupy, jež stojíce v záři dál a dále blednoucí, zatmívaly se víc a více; za nimi pak už čirá tma a ticho. Jím bylo slyšeti potůček z úžlabiny, ač se po kamení sotva plížil.

Pak se opět naše hlasy ozvaly. Rozmlouvali jsme dlouho. Nejvíce přítel vypravoval a jmenovitě o svých potulkách a příhodách. Půlnoc už dávno minula, když jsme se konečně na zemi u ohně schoulili a usnuli. Ráno jsme pak ještě jednou ohledali kmen starého buku. Nenalezli jsme však nic více, nežli večer, a také ve vsi, kam jsme se po ránu vydali, neuhodili jsme na sebe menší vysvětlení záhadného nápisu. Ani o něm nevěděli. Chodili jsme pak ještě s přítelem dva dny, až jsme se rozešli každý po svém, srdečně se rozloučivše. Co jsem oné noci a na té potulce slyšel a co jsem později našel v zápisníku i v mapě přítelově, jichž se mi jeho důvěrou dostalo, ať povědí tyto řádky:

I.

List ze zápisníku:

Mnozí rádi vyhledávají starožitnosti v zemi, v muzejích, tvrze i hrady a jiné historické památky. Já zase prastaré pamětníky — věkovité stromy. Shledávám se s nimi nejčastěji v samotách, kdež zůstaly utajeny lidské hrabivosti, nebo kdež je zachovala šetrnost prostého lidu, která je snad zbytek oné posvátné úcty, kterou k nim chovali jeho předkové, jelikož k sídlům mocných bytostí a duchů.

Co mne k nim vábí?

Je-li to bezděčná úcta k vysokému věku, k síle, jež tolikráte déle než my odolává zkáze a smrti nám tak za krátko souzené? Je-li to pomyšlení na vše to, co nemluvný ten svědek trouchnivého již těla, ale svěží dosud a ohromné koruny pamatuje, co přestál bouří a vichrů, co mrazů a metelic, co pokolení za jeho věku žilo, zápasilo, mořilo se a radovalo a trpělo, až všechno pomřelo? — —

Unaven lidmi i prací rád se na čas utíkám do stínu těch velikánů, kteří mně prchajícimu před společností jsou nejmilejšími společníky. Oni jsou minulost a přece „jdou s časem“.

Ať stojí o samotě v široširé krajině, ať v hájovém mlázi nebo ve tmavé hlubině rozlehlého hvozdu, vždy dojmají a dojímalý vnímavou mysl. Dokud neuměl člověk budovati a klenouti smělé, nádherné báně, měl mohutné, šeré klenby věkovitých stromů. Poesie starých hájů, tajemné šero jejich i ševcl účinkovaly mocně na živou mysl našich předků. Tu povznášeli svá srdce k bohům, kteří k nim tu mluvili tajuplným hlasem haluzi a vln, odkud vyšlehovalo tajemné, magické světlo věsteb, tu ve stínu omšných pamětníků rodily se báje i zpěvy hrdinských varyt.

Teď usedám pod nimi, moderní unavenec, abych užil klidu jejich i samoty; řeč jejich od věků jedno-
stejná, libezná, vzrušivá, jež několika pokolením šuměla v sen a dumu, konejší neklidnou, nespokojenou mysl.

Naslouchám, nazírám v kraj nebo v klidný ruch lesa, a volněji dýchám, zapominaje na rozpory, vzbu-
zené knihami a poznáním lidí. V duši probouzejí se dojmy mladých let jako ohlas libezných, dávno zaniklých zvuků a jest jí, jakoby mladla. A přece citi žalné zatrnutí nad tím, že vše to zašlo a že již nemá té síly, aby tak ještě jednou, a tak živě a vroucně cítila a — šťastna byla.

II.

Přítel vypravoval:

Dědečkův bratr měl v poli starý jeřáb, na chlumku, na jehož vršku nerostlo nic, nežli chudá tráva, metlice a drobnokvětý vřes.

Jeřáb stál o samotě a zpod něho byl širý rozhled kol na pohorskou krajinu; jej také hezky z daleka viděli. Na jaře býval obsypán bílým květem, z něhož vítr rozvíval slabou, lahodnou vůni; na podzim pak se zarděl hojnými krvavými hrozny, vděk jíkavcům a kvičálám, jichž hejna se na něj spouštěla. Nejedno odpoledne jsem strávil v jeho stínu a sousedství, zvláště na podzim, kdy jsme tu často zažehli oheň a živili jej až do samého soumraku.

Jednou zaslechl jsem o starém jeřábu divný hovor.

Mladý hospodář oznamoval dědečkovu bratrovi, svému otci, že dá ten starý strom na chlumku porazit.

„Nač bys to dělal?“ minil starý. „Kvete tak čistě a ti ptáci, co mají obživy! A pak, abys věděl, jeřáb se na každém vymstí, kdo ho svévolně podrazí.“

Mladý nechtěl věřit, a tu mu to strýc doložil tím, jak u Dražských měli také takový krásný, starý jeřáb za statkem, a ten že měl starý Dražský tuze rád. Říkával, že ho má pro štěstí. Až tu jednou ráno, bylo na jaře a jeřáb v nejkrásnější květu, přijde souseď a povídá: „Co pak nevíte, že máte jeřáb poražený?“

„Nevíme,“ povídá Dražský a běží ven. A opravdu, starý, krásný strom květem obalený, ležel přes cestu, mrtvý. Kdo to udělal, nikdo nevěděl, ale každý hned hádal, že to Nátoň ze zuřivé msty, jinak že by se nikdo neodvážil. Ale nevyšlo nic na jevo, až po letech přišel Nátoň chalupník, tenkrát už bez chalupy, nebo mu šlo tuze zle, ke starému Dražskému a pro Boha ho prosil, aby mu odpustil, že vidí již, že ho pán Bůh trestá pro tu šerednou mstu. A vyznal se, že on v noci jeřáb porazil, ale že od těch časů začalo se mu zle vésti, a vede hůř a hůře a že se jeřáb na něm mstí.

Tak prastrýc vypravoval. Strýc sice neodmlouval, nevyvracel, ale šel přece pro dělníky, aby porazili starý

strom. Než nesehnal ani jednoho. Žádný, ani čeledín, nechtěl zatím sekerou do jeřábu. Každý se toho bál, lekaje se, že by tím podřal i kořeny svého života.

A tak starý jeřáb na chlumku zůstal, bělal se z jara do daleka a červenal na podzim a hostil ptactva, až posléze Boží posel mu jednou v létě rozčlil korunu i peň a život jeho zmařil.

III.

Starý ten jeřáb byl první strom, na který jsem od onoho hovoru hleděl s úctou, ano s jakousi bázní, zvláště když jsem za parných, letních polední, když ženci k obědu odešli, hlídal opodál na mezi, sám a sám, a bylo takové hluboké, nekonečné ticho a zvláště když jednou za té mrtvé chvíle zaslechl jsem, jakoby od jeřábu neznámý hlas několikráte za sebou volal mé jméno.

Pod stromem nikdo, jakož i kolem široko daleko; a hlas byl cizí. — Tenkrát jsem ovšem ještě nic nevěděl o klamech sluchových.

Starého jeřábu jsem se trochu bál a starý ořech jsem měl rád. Stál na dědečkově zahradě, na jejím konci poblíže řeky, kolem šumně tekoucí. Měl jsem ho nejraději pro „palandu“ v jeho koruně. Vystavěl si ji strýc Josef, matčin bratr, dědečkův nejmladší syn, který byl většinou ve světě. Dědeček často na něj zabroukal, častěji ještě se pro něj zarmoutil.

Z těch hovorů a zmínek o něm šlo na jevo, že měl strýc Josef neposednou krev, že neměl doma stání, že nedbal valně o svůj obchod, který mu dědeček zavedl, a když všeho pozbyl, že se vydal do světa „jako cikán“, jak o něm nejednou povídali. Litovali ho, protože měl vtip a dobré srdce, ale takovou lehkou mysl; nejvíce matka a děd ho litovali.

Často za hovoru na něj vzpomínali; kde že asi bloudí a jak mu je; a přece se zas jeho příchodu lekali, vlastně toho, jak přijde.

Časem se vrátil, dlouho však nevydržel. Hned po prvním návratu zřídil si tu palandu na starém ořechu; tvrdil, že nemůže pode střechem spát. Vysoko v rozložené koruně starého stromu zbudoval mezi mocnými haluzemi lešeníčko z trámů, na nich udělal z prken podlážku, ohradil ji kde bylo nutno zábradlím, zřídil k ní v koruně několik schodů pro snazší stoupaní a z dola přistavil ke kmeni žebřík.

Tam bylo pak jeho lože. Sousedé se smáli, dědeček kroutil prý hlavou a mrzel se, nebránil však. Ale i tu větrnou palandu strýc opustil, hnán jsa svým neklidem. Zmizel pojednou, aby ho děd nezdržoval, a nevrátil se pak za dlouhý čas, za několik let. Na to se již dobře pamatuji a já byl první z naší rodiny, který ho spatřil. Bylo za letního podvečera. Zahlédl jsem ho v městečku u sochy panny Marie v červeném fezu na hlavě. Byl silně opálen. Zahnědlé hrdlo měl obnaženo, límec čisté, bílé košile byl vyhrnut přes límec kabátu. Strýc opíraje se o hůl a kouře z krátké hliněnky, rozhlížel se malým náměstím, kdež také stál pěkný bílý domek, někdy jeho —

Přišel nejprve k nám, sestře se ohlásit. Matka se lekla chudinka a bála se o bratra, jak ho dědeček přivítá. Já sám jsem se pak z jeho příchodu těšil. Měltě děti rád a snad tím více se k nim měl, že jsme k němu upřímně přilnuly, že měl s námi svatý pokoj a že neslyšel v naší společnosti ani výtek ani domluv. Zvláště mne dorostlejšího si všimal. Palandu si zase spravil a spal na ní. Tenkrát jsem se poprvé na ni dostal a zalezl jsem pak na ni jak jen bylo možná. Líbilo se mi tam vůbec a se strýcem zvláště.

Sedali jsme tam za letních odpoledni pod zeleným, ševelným baldachýnem ořechové koruny a zůstal jsem tam často až dlouho do večera. Byl bych tam rád i přenocoval, kdyby mne byli naši nechali. Večery byly vlažny, v té výši zvláště příjemné, průlinami hustého listí viděli jsme na hvězdy, mrkající nad lesnatým kopcem za řekou, a na druhé straně zahradu plnou stromoví ve tmavém stínu a za stromy v šeru zardělou zář z dědečkova okna. Do toho ticha šuměla dole řeka jednotvárně, ale příjemně. A strýc sedě nebo leže na boku s hlavou ve dlaň opřenou, pokuřoval z hliněnky, pouštěl obláčky dýmu a vypravoval, a vypravoval.

Jak se to posloučalo! Uměl pěkné pohádky, ale častěji ještě zabloudil do světa, vypravoval o velikých městech, o pustinách, o divných národech, o Rusku, o tureckých zemích i o moři. O dvojím moři, na kterém plaval po velikých korábech.

Pak zmizel opět a nevěděl jsem ani kam. Mně se po strýci Josefovi dlouho stýskalo. Palanda však už tak na dobro neosířela jako před tím. Často jsem si vylezl nahoru, i na podzim, kdy ševelný baldachýn nade mnou měnil barvu a řídl. Jakmile však jarní slunce zasvítlo a vlažnější větrové zaváli, stoupal jsem už na palandu a nejčastěji, když jsem se pak stal studentikem. Nejedno odpoledne a nejedna podvečer jsem tu strávil, za dne se společníky — knihami. Kdybych teď leckterou pojmenoval, usmál bys se a já snad s tebou jejich prostotě. Jak jsme nevděční! A přece co utěšených chvil způsobily mladé, vznětlivé myslí!

Jedno však jméno vyslechněš s hlubokou úctou. Ale nač to vypravuji! Snad proto, že jsem při té knize si také nejednou vzpomněl na strýce Josefa, jak mně vypravoval o svaté Rusi, o jejich stepích, o kterých jsem nyní tím živěji blouznil i o kozáckém

žití, hltaje, ač ne s plným porozuměním, velkolepého Tarasa Bulbu.

Těch pěkných chvil na palandě za letního času nebo za tichých slunečných dnů na podzim, koncem prázdnin, kdy vzduchem se leskla vlákna babiho léta! Rád jsem tam meškával i když tam bylo „trochu jako na lodi“, jak jednou strýc Josef řekl, když prudký vítr táhl korunou a zmítal jejími haluzemi. I drobný, tichý déšť mne odtud nevypudil a bylo mně příjemno chouliti se do starého, volného raglanu a pozorovati hasnoucí, podzimní den, jeho smutek, časný soumrak i ohně jím sem tam na chlumích planoucí. —

Tak minulo zase několik let a o strýci Josefovi zase nic. Dědeček se zasmušoval pro něj víc a více, a matka má říkala doma, že se strýc sotva již vrátí, to že se mu něco přihodilo.

V tu dobu, bylo v létě přede žněmi, strhla se hrozná bouře. Vichřice nad obyčej prudká se rozzuřila a způsobila mnoho hrůzy. Přihnalat se v noci.

Ráno pak, když poněkud ochabla, byla smutná přehlídka jejich stop. V dědečkově zahradě zle si porejdila. Všichni žasli a trnuli nad její silou a prudkostí. Takových jejích účinků ani nejstarší nepamatovali. Juž v noci oželel dědeček napřed nejeden strom ve své zahradě, ač pro tmou nebylo nic vidět. Ale že v praskotu à lomozu, který ze zahrady do stavení dorážel, bude také poslední hlas starého ořechu, toho se nenadál.

Zdělili jsme se všichni, když jsme ho spatřili na zemi povaleného, vichrem zlomeného, s roztřepeným tětem, s pocuchanou, polámanou korunou. Po palandě nebylo ani památky. Trámce její a prkna, Bůh ví, kam vichr rozmetal. Bylo mně starého stromu srdečně líto i toho větrného lože a hnízda mého ne méně. Na jiné

nebylo pomyslení. Nebylo by už to, a pak kdeže vzít tak starý strom na tak pěkném místě!

Ze dříví starého ořechu dal dědeček nařezati prken a z nich každému z rodiny něco na památku udělati: nějaký menší kus nábytku, mně hezký stolek na knihy, ostatním vnučatům každému nějakou hračku.

Zbylo mu jen několik prken. Ta si dal složit a srovnati na půdě.

„Snad je nechává Josefovi,“ minila doma matka.

„Anebo sobě. Obávám se, že pantáta myslí na rakev —“

Zarazili jsme se nad těmi slovy, jež otec vážně pronesl, a to tím více, že děd tou dobou počal se nějak tratit a také již časem si na zdraví postěžoval. Často teď o starém ořechu rozmlouval, na mladá léta vzpomínal, až k pradědu zabíhaje, a co ten strom všechno pamatoval. Jednou usmál se a pravil:

„A Josef nebude teď mít kde spát, když mu větřice palandu odnesla.“

Zvážněl však hned a dodal smutně:

„Nespí-li už někde —“

Nespal, a vracel se té doby domů. Ale nedošel. Před samým rodným městečkem zahynul. Jda po hrázi spatřil tonoucího výrostka v rybníku. Skočil pro něj bez rozmýšlení, hned, ale živ se nevrátil.

Jak ploval a chlapce nad vodou držel, snad příliš zemdlel, nebo ho prudká křeč chytila, nad vodou se neudržel.

Plakal jsem tehdy velmi. Měl jsem nešťastníka z té duše rád. O dědečkovi nač bych povídal. Bylo s ním zle. Když přišel truhlář vzít miru na strýcovu rakev, dědeček se rozplakal.

„Prkna mám na půdě. — Ořechová. — Chystal jsem je pro sebe a zatím — — Ať má také díl! —“

Tak se shledal strýc Josef se starým ořechem.

IV.

Zaslechl jsem také na svých potulkách o zvláštní, veliké studánce, dle popisu patrně lesní tůni, nad kterou že se pnou dvě veliké jedle a z těch že jest jedna prastará, s devíti vršky. Prastará ta jedle se svou vzácností devíti vršků mne ulákala. Spustil jsem se prvotního svého směru a zamířil jsem v tu pohorskou krajinu na samých skoro hranicích.

Vyšel jsem na úsvitě; bylo právě v neděli a jitro nastalo překrásné. Cestou jsem se zastavil ve vesnickém kostelíku, jehož okny proudilo zlato slunečných paprskův a jehož posvátným tichem po kázání nastavším, bylo slyšeti ze hřbitova šumot starých lip a švehol ptactva.

Přede mnou v ozářené lodi lid ve svém polozachovalém kroji u mužských barev tmavých, u ženských pak, zvláště svobodných, barev živých a veselých. Mladí tu stáli s kytickami resedy, karafiátů a satorky, staří seděli v lavicích nebo klečeli s růženci nebo s modlitebními knížkami na rozích zahnědlými. Hleděl jsem na modlící se, na vážné jejich tváře, na sepjaté, mozolovité těžké ruce.

Toť jejich okamžik posvátné poesie, kdy mysl uhnětená všednosti a lopotou celého týdne, na chvíli se výše povznáší, útěchu a posilu hledá a ji nalézá, protože věří.

Zůstal jsem i když duši jímavé ticho prosté svatyně přerušeno hudbou s kůru, jak se počala hrubá mše. Nečekal jsem mnoho, byl jsem i na nějakého Schiedermayera připraven, ale když pak při offertoriu dvě křidlovky s průvodem veškerého kůru (byla to patrně „vločka“) spustily „Letzte Rose“, jak naše slečinky říkají, vyšel jsem kvapně ven.

Venkované kolem se po mně ohlíželi, zajisté v úžasu, co že najednou tak utíkám, jako by mne něco bodlo. Irská melodie, vykouzlená křídlovkami snad starých vojáků hudebníků provázela mne ještě na kus nesouc se tichým, jasným vzduchem zátičního nedělního dopoledne.

Odpoledne jsem už měl jinou hudbu; vítr ji v lese provozoval. Seděl jsem na břehu hluboké tůně v lesní samotě pod starou jedlí s devíti vršky a její družkou. Voda v tůni byla skutečně modré barvy, pěkně lazurové, a když sem později proniklo slunce, zaleskla se v něm její tichá hladina jako krásně hlazený safír.

Pod těmi starými jedlemi, na jejichž kmenech i na haluzích chvěl se dlouhý mech, a ve stínu několika křovin olšových, vypadala ta nehnutá voda tajemně. Jistě že si tu nejednou zarejdily divoženky za letní noci, kdy svatojanské mušky šerem jejím světélkují. Ale mně se neukázal ani škaredý panáček v zeleném fráčku a tak jsem se oddal naslouchání a hudební úvaze. Ne o té produkci ve veském kostelíku, ale o hudbě stromové. Uvažoval jsem i pozoroval, jakých různých hlasů i mezi stromy. Jak šumí břiza, jak lípa, jak jinak to zní v haluzích stromů jehličnatých a druhů jiných — a že jsou hlasy mladých a starých, hlasy vážné a mocné, a také, jemné, šepotavé, jakoby se třesoucí, šelestící. Všechny pak dohromady jaký koncert!

Než abych dopověděl:

K večeru se mně ukázala nějaká podivná světluška, ale to již ne u modravé lesní tůně pod jedlemi, ale na konci jiného lesa. Nevrátil jsem se totiž cestou, kudy jsem přišel, ale dal jsem se přes les, polem a zase přes les, pod nímž jsem měl dojiti vesnice. Tak že si prý nadejdu, chci-li se dostat zase na cestu, od které jsem odbočil. V té vesnici K. pod

lesem že možno přenocovati. Šel jsem a šel a již jsem slyšel šumot řeky, při níž se ta pohorská viska v úvalu rozkládala. Les mně ji však ještě zasláněl. Litoval jsem, že se mně cesta tak protáhla. Věděl jsem, že je v K. starožitný kostelík, a ten si prohlédnouti ještě toho dne již nebylo možno.

Byl bych za té příležitosti snad také pana faráře poznal. Juž cestou jsem o něm náhodou leccos zaslechl. Tak, že je výborný zpěvák a že měli až do jeho příchodu v té vesnici zvláštní slavnost: o na nebe vzeti Panny Marie, totiž že sošku její, aby na nebe vzeti bylo znázorněno, vytahovali za veliké slávy provazem do otvoru v klenuti presbyteria. A to nynější farář přes nemalý odpor zrušil. Také vypravovali, že je s patronem nějak na štíru, vlastně se ředitelem panství, tuhým odrodilcem. —

Hlas pohorské řeky, dosud neviditelné, z počátku temný, šumněji a hlasitěji teď zněl tišinou tmícího se lesa. Byl jsem už netrpěliv.

Dle toho hlasu se mi zdálo, že co nevidět dojdu na pokraj lesa a že stanu u cíle své cesty: lesa však nebylo konce. A v tom se mi zjevila ona podivná světluška. Míhlať se pojednou, a to poněkud v pravo. Zasvitla rudě. Ale hned zanikla někde ve křoví — a zase již svítí — Nese se stejně. Ať a nevysoko; toť nějaké světlo. Někdo se blíží se svítilnou. Čekal jsem, abych se zeptal, nezabloudil-li jsem. Jak se zár blížila, spatřil jsem i toho, jenž ji nesl. Byl to muž prostředni, spíše větší postavy v širokém klobouce. Že to je on! Teď mi teprve napadlo, co mi o K . . . ském faráři řekli, že den co den, ať je pěkně nebo prší, jde za soumraku na procházku a vždycky se svítilnou. Blížil se. Venkovan to nebyl. Juž jsem ho mohl bedlivěji pozorovati. Byl v městském kroji, ale v šosa-

tém volném kabátě, stříhu ne zrovna šviháckého: sumou vesnický farář.

Byl to on, dobře jsem uhodl.

Když jsem se přihlásil a oznámil, kdo jsem, uvítal mne velmi srdečně slovy:

„Ah, homo literatus! A to mne, pane, těší. Vítám vás. Nic nebloudíte, jenže jste si trochu zašel. Ale mně vhod. Alespoň jsem našel hosta. Jste asi unaven. Hned zkrátím svou procházku, jsem totiž na procházce, jest už to mým obyčejem, že jako netopýr za soumraku vycházím. Ale se světlem, jak vidíte, nebo po tmě nic není,“ pravil usmívaje se a dodal: „Tak prosím, prosím.“

Obrátil se a vedl mne steznicem po suchém jehlíci. Kroků našich nebylo skoro ani slyšeti. Zář svítilny padala mihajíc se na cestu a nejbližší stromy. Dále už tma houstla. Bylo však příjemno, vlažno a čistý vzduch pohorský zrovna voněl. Teď v tom průvodu mne cesta zase již těšila, a také jsem se v duchu radoval z té šťastné náhody. Můj průvodce nenadálý se mně zalibil.

Místem kráčel přede mnou, a tu jsem pozoroval široká ramena jeho statné ač ne otlé postavy, mocnou hlavu silného, ale ne masitého týlu, hustých, krátce přistřižených vlasů, již valně prokvetlých.

Pověděl jsem ovšem, čím se na svých potulkách zabývám.

„Ano, ano,“ odpověděl, „starý památný strom, a třeba i nepamátný, toť velice zajímá. Ale já mám také rád i mladší; nemyslete však,“ dodal žertovně, „že na zahradě, takhle s míšeňskými nebo máslovkami; ostatně je to také krásná věc a příjemná. Myslím totiž mladší stromy ve společnosti se starými, v lese. Ten je můj nejmilejší, jak vidíte. Navštěvuju ho i při lucerně.“

„Je v něm klidno, a klid ten —“

„Ó ano, pane, ale zdánlivý klid. Les je jako lidská společnost, jako svět. Má své silné i slabé, své krásky, jonáky i mrzáky, své zdravím kypící i choré a hynoucí, své cizopasníky a škůdce, má bouřku i klid, má svou radost i smutek. Bolesti jednotlivců si nikdo nevšmá, ani když hynou a umírají; leda když padne nějaký velikán. — No, dnes nebude v lesní republice žádná bouřka,“ dodal žertovně. V tom se zastavil a pravil:

„Tu ta společnost,“ a ukázal kolem po lese, „má také všelijakou chamraď, ale nemá zoufalců, nevděčnicků a odrodilců. Ty máme jenom my“ — Toto řekl nějak z ostra.

Za chvílku jsme stanuli na pokraji lesa. Že jsme dosud kráčeli temnem lesním, zdálo se mně venku dosti jasno, ač pozdní soumrak se rozkládal nad údolím pod námi. Zahleděl jsem se bezděky do té pěkné krajinky. Pod námi při šumné řece, tekoucí ve stínu nyní černých olší, roztroušená pohorská ves a lučiny, po nichž se táhly bělavé páry jako vzdušné závoje. Na protějším svahu údolí les a palouky, a na chlumku v pravo bělal se ze stromoví štít a vížka starého kostela, v jehož pozadí černal se nějaký háj. Nad ním vznášel se bledý srpek. Nade vším panoval líbezný klid, jež šumění pohorské vody nikterak nerušilo. Chvilí jsem hleděl na krajinnou tu idylku a dal jsem na jevo, jak se mně to všecko líbí.

Farář měl radost. Pravil:

„To mne vždycky těší, když mi někdo mou dědinku pochvální.“

Minil jsem, že je snad zdejší rodák.

„Nejsem, ale je-li člověk patnácte let na jednom místě, oblíbí si je, jakoby své rodné. Z počátku mně

tu nebylo volno, k vůli té samotě a opuštěnosti, ale zvykl jsem," dodal jaksi s resignací.

„Služba je tu zajisté velice obtížná —“

„U konsistoře napsali do direktáře o tomto mém koutě: Aditus ad matrem Ecclesiam propter montes arduus, tempore hiemali propter nives difficilis, čili u volném překladu: Devět měsíců zima a tři — ještě horší,“ pravil žertem a ukázal na tmavou skupinu v pravo od kostela.

„Tam je má residenci; není slavná, ale přece byste se tam lépe vyspal nežli v naší hospodě.“

Pozval mne a já ochotně přijal. Travnatým oroseným svahek, jenž zvučel neunavnými cvrčky, sešli jsme na dol, mezi staveni. Bylo tam cítiti čmoud roští, jímž všude topili.

Přes lávku, ve slínu tmavých olší nad šumnou řekou vstoupili jsme na druhý břeh, do kopečka pod javory a jasany, až jsme se ocitili u bělavé obruby hřbitovní a starého kostelíka s velikou špičatou střechou.

Proti kostelu a hřbitovu přes malé prostranství stála fara, prosté stavení o jednom patře, se zahradou plnou stromů a křovin.

V oknech neviděl jsem žádného světla, kolem bylo hluboké ticho. Farář zazvonil. Přiznám se, že jsem byl poněkud zvědav na kuchařku, která že přijde otevřít, jsem očekával. Ticho. Pak se ozvaly rychlé, lehké kroky jakoby bosé nohy, zář světla mihla se skulinou dveří, a svěži hlas se otázal, kdo to.

„Já,“ řekl farář a známý zvuk jeho hlasu pohnul klíčem v zámku. Dvěře se otevřely a v nich s hořícím kahanem v ruce stál vesnický, bosý klučík, boubelaté osmahlé tváře. Oči měl jako trnky, čiperného výrazu. V ten okamžik se divily snad, že už pan farář jde a že si někoho vede.

„To je můj první ministr, komorník, poštovní posel, kuchlík atd.,“ představoval žertem farář a hned mne vedl do čeledníku a sám tu světlo rozžehl. Světnice byla klenuta, čistě vybělena, podlaha jako křída, nábytek ze tvrdého dříví a starý. Na rozkaz farářův přinesl Vašíček chléb, solené již máslo chutné jako mandle a výborné kozi sýrce. Bez rozkázání pak přinesl láhev čerstvé vody a dvě sklenice.

Farář se zasmál a dal mu peníze, aby přinesl pivo.

„Já piva nepiju, ani vína,“ vysvětloval předkládaje mně jídlo. Omlouval se pak, že nic jiného mi nemůže poskytnout a doložil:

„Jak se říká: Běda té kuchyni, která neviděla hospodyni. Já totiž nemám žádné hospodyně a tak dělám farářským tabulím trochu hanbu. Na kaplana mně nevynáší. Večeři již nějak odbudu, oběd mně uvaří u učitelů, a snídaní zas uvaří Josífek, to jest podučitel, kterému byt dávám. A když není masná kuchyně, slétá se málo mlsných much, a tak mám svatý pokoj.“

Usmál se čtverácky. Hovoře, přejížděl sponou po vlasové šňůře k hodinkám, zlatým to srdéčkem, jež držel dvěma prsty a jež se svítilo na černé ke krku až zapjaté vestě, mdle se lesknoucí, ušité asi ze staré kleriky. Rozhovořili jsme se o krajině a jejím lidu. Hostitel líčil jadrně a někdy drasticky jeho klopotný život, začasť i nedostatek a nouzi. Z těch slov vycházela na jevo nejen zevrubná znalost okolí a obyvatelstva horského, ale vanuly z nich i náklonnost a opravdový cit k němu.

„Často si tak myslím,“ pravil také, „co v těch novinách je někdy zbytečných věcí, kdyby si tak více lidu všímali; co se namluví a napíše o národním boji atd. a jak se zhusta zapomíná na přední stráž, na lid na jazykovém rozhraní, jak se nechává bez po-

sily, bez poučení, bez hmotné podpory, zkrátka v nebezpečnosti. Poznal jsem to sám tady. Lid zde byl národně úplně netečný, protože nevědomý. Za těch několik let jsem přece něco zmožil s pomocí učitelův. A věřte, ta práce mne usmířila s tím zákoutím, ve kterém mně první čas bylo hodně teskno. Byl jsem z města zvyklý na společnost, na hudební kroužek, a zde jsem neměl nikoho.“

Řekl jsem, že ta práce je dvojnásob cenná, když ji vykonal a koná bez uznání.

„Bez uznání! Beze slávy!“ odpověděl usmívaje se. „Co to je? Neříkám, že ta pravá, ušlechtilá sláva není nic krásného a vzácného. Ó ano — Sláva je unikání zapomenutí, smrti, je kus života po smrti na tomto světě, a proto bývá tak žádoucí. Ale jsem trochu filosofem a se smrtí jsem se smířil i s tou, která zruší mé tělo, i s tou, která pohltí mé jméno. Ale, ale kam to brousím! Řeknete v duchu: Hlehle vesnického faráře, chce se nějak blýsknout. To snad ta voda dělá tu filosofii —“

Řekl jsem mu upřímně, že se mu divím, že k tomu je třeba veliké síly duševní, aby zůstal vzdělaný člověk, vyššího snažení jsa úplně osamocen, ve společnosti, v níž nenalézá ani porozumění ani ohlasu, věren sám sobě, a —

„Nesevšedněl,“ doplnil farář. „To vám povím hned ten prostředek. ‚Ideal‘ mu říkají v apatece ducha. Teď se mu ve světě smějí jako zastaralému a nepraktickému, ale já v něj věřím. Jsem podnes takový blázninek idealista, ač se šedivou hlavou a v ošumělém kabátě. Mám z toho ovšem někdy prázdnou kapsu, ústipky pánů bratří a smích sobeckých lidí, kteří ke všemu myslí, že jsem pošetilý a oni že jsou chytřejší. Ale co mi z kapsy ubude, co si odepru ze svého pohodlí, je uloženo na dobré úroky. Já jich

třeba neužiju, toť asi, ale ukážou se, dá pán Bůh, později —“

Z idealu jsme pak přišli na umění, zvláště na hudbu.

„To je má hlavní zábava a potěšení.“

Pověděl pak, že, když přišel sem, neměl žádného hudebního společníka, neboť divnou náhodou, i tehdejší učitel byl v hudbě slabý.

„A tak jsem se do toho dal. Řku: vycvičíš si muzikanty. Toť že jsem s rychtářem nezačal, ale s nadanější mládeží. Bylo to z počátku dosti nesnadné, namáhavé, unavovalo mne, někdy již i omrzovalo. Ale našlo se přece několik, ze kterých jsem jiskru vykresal a dalo se to pak poslouchati. Hochy a děvčata jsem učil zpěvu —“

Vzpomněl jsem si, že mně pana faráře cestou tuze chválili jako výborného zpěváka.

„Pak jsem si i malý orchestr vyvedl, a to již vám byla radost.“ Hostitel můj se nějak rozehřival a v očích mu živěji zasvitlo.

„Pak se sem dostal i hudebník učitel, a ten mně pomáhal. Máme teď čistý sbor a slušný orchestr. Měl jste tu dnes o hrubé býti, mohl jste nás poslechnouti. Toť, v ryze starém slohu to nevedeme, nemáme sil a prostředků, ale aspoň se to dá, myslím, poslouchat a neuráží to.“

Tu jsem arci nemohl mlčením pominouti oné vložky při offertoriu, a jak mne dvě křidlovky svým solem odtud vypudily. Vypravoval jsem to veselým tonem a myslil jsem, že ta příhoda mého hostitele rozesměje. Zamračil se však a povzdechnuv nad venkovskou hudbou chrámovou vůbec, jadrně potituloval zvláště onoho regenta chori, jenž dopustil „Letzte Rose“ na hrubou mši svatou. A dále jsme vedli řeč

o hudbě. Pan farář rád o ní jednal; horlivě se vyptával na Pražské divadlo, koncerty a hudební poměry.

„Ale, Vašíčku, sběhni ještě pro pivo!“ zvolal pojednou, a Vašíček, jenž jako myška seděl u kamen, vyskočil jako střela a byl ten tam se džbánkem.

Tu jsem se odvážil otázat se, proč pan farář piva nepije, snad že k vůli zdraví —

„Ah nikoliv, holečku zlatý. Myslím, že bych při pivečku byl až příliš zdrav. A dost jsem se ho napil — někdy snad až dost. To ještě jsem byl kaplanem v městě Z. Měli jsme tam pěknou, veselou společnost, samé hudebníky, a byli jsme ve všem praví muzikanti. Rádi jsme si zavdali, ale aby to bylo nějak neslušno, to nikoliv,“ dodal vážně.

„Strávil jsem tam dvanácte let, a měli mne tam rádi až na pana ‚delehtora‘.“ Slovo to vyslovil s úsměškem. „Já se nikdy nezapřel a on byl a je odrodilec. Pak jsem dostal tuto farku zde. Nebyl jsem tu ještě ani rok, a uprázdnila se fara ve městě, na které jsem tolik let kaplanoval. Byl jsem na patronatu skoro nejstarší, měl jsem faru takměř jistou. Těšil jsem se na ni, na život v městě, nebo tu jsem teprve byl rok a málo jsem ještě zvykl. Ale já oné fary nedostal. Patron pro mne nebyl.“

„To jest ředitel —“

„Ano, ten odrodilec. Já jednou před časy dostal se s ním do sporu o národnost, pak jsem, jak jen šlo, národní věc v městě fedroval, a za to dostalo se fary jinému, mnohem mladšímu —“

Zamlčel se na okamžik. Připadloť mi, jak se prve tam v lese zmínil o odrodilcích.

„Není to chloubka, povím-li, že z města za mne u patronatu žádali, že si mne přáli a že mne měli rádi. Nic platno. Za všechno jsem nic nedostal, leda

že se ředitel vyslovil, že piju, a protože — Rozumíte-li! Že piju!“

V očích farářových se zajiskřilo.

„Popudilo mne to nesmírně,“ pokračoval. „Ale pak jsem všechno uvážil a povídám si: ‚Františku, opilec nejsi, to lhal — ale bude líp, nebudeš-li vůbec pit. Bude to dobrý skutek, a žádný takový otrapa nebude smětí tě pošpinit.‘ A tak se stalo. Od té doby nepiju žádného lihového nápoje. Ale, milý pane, nebyla to snadná věc, zvláště s pivem. Tu jsem teprve viděl, jak je čert zlý, když se dá do pokoušení. Nejhůře bylo první čas; to jsem se někdy až po podlaze válel, jak jsem zápasil s tím zlým duchem — Ale vyhrál jsem.“

A naliv čerstvé, křišťálové vody, zvedl opocenou sklenici proti světlu a pravil vesele:

„Teď ji již mám rád, a k vůli ní již zde musím zůstat do smrti, nebo takové vodičky tak hned ne-najdete.“

Otevřeným oknem, byltě vlažný večer, zadul větřík ze zahrady a s ním zavanula čeledníkem příjemná vůně květin.

„A což onen ředitel?“ ptal jsem se.

„Škodi nám dále. Vrchnost je německá, cizozemci jsou a hývá jen málo na panství. On je vrchním pánem. Škodi nám při volbách a všude, kde může — a já se s ním potýkám dále. Kdykoliv něco kostel potřebuje, musím přece k němu. Ale já jinak nepišu nežli česky, toť se ví. A jeho řas béře; vymáháť všechno německy. V tom mu však neslevím.“

Venku se ozvaly hlasy. Vašičkův jsem poznal.

„A to jde s ním Josífek — jako podučitel, vrací se ze zkoušky. My tu máme také divadlo. Občas zahrají a Josífek to vede.“

Přišel mladší učitel, jež farář přede mnou jmenoval „panem Josefem“ a s nímž jednal jako otec.

Hovor z počátku se stal všeobecnějším a volnějším, ožil však zase, když jsme se s učitelem smluvili, že jsme krajané, a že jsme studovali na jednom ústavě, na kterémž před lety také farář svá studia konal. A tak jsme přišli do škol, na professory; anekdot o jednotlivých bylo dost a dost jako hub. Každý věděl nějakou a nejvíce sám farář, jehož vypravování o minulých poměrech bylo zvláště zajímavo i veselo.

Tak jsme hravě prošli kolleji piaristickými, dobou němčení, černých knížek a signa a budícího se vlastenectví. Zasmáli jsme se také nejednou srdečně, nahlas, div že nám slze nekanuly, ale když farář vypravoval, jak za jeho času bylo smutno, jaká nevědomečnost národní, jaké vědomé i nevědomé němčení se, a jak jednotlivci mezi professory budili vlasteneckou lásku a nadšení, jak mnozí obětivě pracovali, jak mnoho zachránili, že o tom dnes už nikdo nic neví ani netuší, co práce a často co oběti ano utrpení to stálo, tu jsme zvažněli a ne bez pohnutí naslouchal jsem vypravování knězovu.

Rozjařil se, bylo to na něm vidět, a když pak vstal, nebo se již valně připozdilo, a se mnou se loučil, stiskl mně ruku a pravil:

„Takhle si rád pohovořím. Ale nestane se mi to často. Jen jestli že jsem vás neomrzел.“

Však dobře věděl, že ne, a ještě dobrou chvíli, kdy již spal, rozmlouval jsem o něm s krajanem svým, mladším učitelem, jehož pokojik byl vedle mého v prvním patře. „Pan Josef“ vypravoval o faráři upřímně a horlivě, doplňuje to, co starý kněz zamlčel nebo nač za řeči nedošlo. Tak jsem slyšel, jak se farář o lid stará, jak za jeho správy v této obci valně se slabena vlada kořalky a karet, jak mnozí naučili se čísti a jak dosti pilně si vypůjčují z knihovny farářovy a teď i školské, které před tím nebyvalo.

„S námi se tuze dobře snáší,“ vypravoval učitel dále. „V tomto mém bytě vždycky bydlí mladší učitel. Farář dává ten byt zadarmo, a jedinou povinností nájemníkovou je, aby uvařil ráno snídání, arci z jeho, a za to pokaždé ještě snídá s panem farářem.“

„Máte tu tichý život.“

„Ovšem, traktaci a hostin jako jinde tu nemíváme, leda za čas o visitaci. Ale přece každý rok výroční slavnost; což o tom pan farář nevypravoval?“

A tu mně učitel vyličil farářovu traktaci, živou a veselou, slavnou večeři, ku které co rok zve všechny své hudebníky, zpěváky a zpěvačky drobné a mladé.

„Je to Cecilianská slavnost. Měl byste toho večera tu být. Nejprve mládež, která se na něj celý rok teší, zahraje něco a zazpívá a pak sednou k tabuli, kterou paní řidiciho z ochoty vystrojí. To je smichu, veselosti a zpěvu! A pan farář! To vždycky omladne — Chodi mezi tou drobotinou, přehlíží všecko, rozděluje i často poslouží a rozsoudí, směje se, žertuje a zpívá s nimi.“

„A co zpívají?“

„Rozmanité. Národní písně, snazší sbory a vlastenecké písně. Na ty on dbá. Je to věru radost podívat se na čiperné ty kloučky a děvčata, jak pěkně, s chutí a s ohněm zpívají.“

„Pak opět fara na rok utichne?“

„Ano. Tak hlučno je tu jenom o sv. Cecílii. Ale o svátcích, když studenti přijedou, je tu také dost živo —“

„Je-li tu mnoho studentů?“

„Poměrně dost. Jsou tu ze vsi a ze sousedních osad, většinou žáci a vychovanci páně farářovi. Však beztoho skoro každý z nich jen skrze něho se dostal na studie. Máť bohatší sedláky k tomu, aby děti své dali do škol, pozoruje-li totiž u těch dětí nadání.“

A je-li nějaký chudý, nadaný hoch, nu, tu se ho ujme sám, platí něco sám a vyžádá mu ostatní u známých, dokud se student neumi „sám hrabat“, jak pan farář říkává. A tak, to se ví, že se k němu o svátcích všichni sejdou ho navštívit. A on má radost, jakoby mu vlastní synové přišli na svátky. Tu každý od něho dostane o svátcích denní plat; chudší až pět šestáčeků — Aby si mohli přilepšit.“ —

Pak také šel „pan Josef“ spat, ale já ještě ne. Stál jsem ve svém pokojíku u otevřeného okna, hledě ven na zahradu pode mnou, z níž vanula příjemná vůně, a dále na spící pohorskou vísku v úvale. Bylo licho, jen šumot řeky zněl jím melodicky. Myslil jsem na faráře. Představoval jsem si, jak přišel jako mladý ještě, velice vzdělaný muž, vyšších snah, společenský, na společnost zvyklý, sem do tohoto zákoutí, jež jen na krátkou dobu je příjemným, a co všechno se asi v jeho duchu událo, nežli si je oblíbil jako své rodné, nežli začal chodit s lucernou do lesa na procházku a nežli opravdově se rozhodl, že tu zůstane juž na vždycky.

Ráno jen jsem vešel do čeledníku, otevřely se dvěře vedle a jimi vyhlédla šedivá hlava pana faráře, svěžích a zdravě zardělých tváří. Zval mne k sobě do pokoje. Byl pěkný a útulný; okna hleděla do zahrady, a slunce jimi do pokoje, malujíc jejich světlý obraz na čistě vydrhnuté podlaze i stíny v nich haluzek malinových. Jen jsem vstoupil, a juž přiběhl „Josífek“ pro pana faráře. Prohlížel jsem si zatím knihovnu. Shledal jsem mimo jiné starou a ctihodnou společnost: spisy české v původních vazbách z minulého století a skoro všechny z první polovice našeho věku, nejstarší Musejníky, spisy Matice české, všecka ta díla na mnoze stěžejná. a s těmi i mnohá slabší, a významem památná, dosti úplný to obraz našeho

obrození, dojemný pro toho, kdo dovede na něj hledět a kdo ví, „co to krve stálo“. —

Pak utkvěly mé zraky na obrazech na stěnách. Bylo tam několik posvátných, a nad klavírem lithografované podobizny Valeriana Jirsíka, Jungmannova, Palackého a Šafaříkova.

V tom se farář vrátil. Vida, nač hledím, pravil:

„Ti jsou jako svatí. Svatí orodují v nebi u Boha, a velicí mužové za svůj národ na soudě dějin a národů.“ —

Po kostele, kdež jsem se potěšil opravdu pěkným, na vsi neobyčejným zpěvem, ač tu vlastní sbor páně farářův nezpíval, zavedl mne hostitel do besídky v zahradě. Ale jen jsem tam stanul a jen mně řekl, že snidaně přijde hned, už opět odešel. Začínalo mně to býti nápadným. Čekaje, prohlížel jsem si obrázky, jimiž besídka byla vylepena. A tu jsem mezi nimi uhořel na nápisy. Byly mezi rytinami, pěkně psané, většinou ve verších, vybrané z klasiků, hlavně z Horace. I tu bylo znáti stopu farářova ducha a smýšlení. Některé z těchto nápisů mně padly zvláště do oka. Na jednom bylo Ovidovo:

„— — Non est mortale, quod optas —“

Na druhém z Kupce Benátského:

„Muž, v němžto není hudby, nepohnut
jenž bývá sladkých zvuků snoubením —
jest schopen zrady —“ atd.

A dále na jiném poblíže obrazu Žižkova jiný citat ze Shakespeara:

„Nuž, ty můj praděde, není-li to psota, že nás
ty . . . mouchy tak sužují —“.

Pak se přihnul „pan Josef“ s tácem, na němž hřely se konvice porcelánové a koflíčky, za ním „ministr, poštovní posel“ atd., bystrý Vašíček s křišťálovou vodou, s chlebem pomazaným čerstvým máslem, potutelně se usmívaje. Posléze přišel farář. Byl nějak vesel, žertoval a vtipkoval zvláště o kuchaři „panu Josefovi“. Káva voněla, jitro bylo překrásné, stromy kolem a keře zvučely ptactvem, zlato paprsků chvělo se na orosené trávě a listech, prodíralo se mihavými pruhy až k nám do besidky — Příjemná chvíle — Pak, když promodrávaly se v našem stánku kctouče z mého a učitelova doutníku, zmizel pojednou můj hostitel, a než jsem se nadál, jako když přijde lijavec, sprcha tonů zazvučela pojednou, z nenadání, a již se řinul harmonický jich proud otevřenými okny z čeledníku k nám do zahrady. Orkestrální hudba — Naslouchám překvapen, zatím co „pan Josef“ se čtverácky usmívá. —

Hle, předehra skončena a již se nese jasným, krásným jitem zplna, čistě, vroucně a jímavě naše „Kde domov můj“ a zalétá dále zahradou, nad úval, k lesům.

Táhlo mne to k oknům čeledníku. Jak se to tam změnilo! Celá kapela se tam usadila samých mladých hudebníků, jonáků, výrostků a chlapců. Jsou to děti horské krajiny, chudě oděné, mladší všichni bosí — Ale s jakou chutí, s jakým zanícením hledí si každý svého! — A pan farář! Jak je čilý, jak živě dává pokyny, s jakým ohněm své hudebníky vychovance řídí! Omladl, oživil, tvář vyjasněna, oči září! Totě pravý hudebník nadšenec! Tak hned se mně nějaký koncert nelibil jako tento.

Pln obdivu, ano úžasu poslouchal jsem i pozoroval prosté, dovedné však hudebníky a jejich ředitele. Kdybych snad i byl chtěl, milého překvapení a ob-

divu jsem nemohl utajiti. A to mého hostitele nejvíce těšilo.

Bylo to překrásné jitro v té pohorské vesnici, v Klášterci, a s radostí na ně vzpomínám.

K polednímu jsem odešel. Jako starí známí, jako přátelé jsme se loučili se ctihodným knězem. —

* * *

List ze zápisníku.

— — Jedle s devíti vršky. Modrá tůň. Cesta odtud přes Klášterec. Farář Chaloupka. Nocleh u něho. Farářova „medicina ducha“. Potěšil jsem se a v pravdě občerstvil u něho, jenž byl své osadě jako strom v samotě a poušti, poskytuje unaveným stínu a hladovým ovoce. Poznal jsem život se snahami ideálními a přece bez planého blouznění, jenž dovedl se smířiti s drsnou skutečností, máje lásku k vlasti, milosrdenství k bližnímu a v umění pramen občerstvení i paprsek do mračén a svízeli životních. V půdě takových zásad a snah neroste ani rozervanost ani pessimismus. Tu je chuť k životu, k práci i k boji.

Práce, práce a práce! Práce z povinnosti a přece z lásky a ta se nebojí zapomenutí a nečeká slávy.

V.

Přítel vypravoval:

Šel jsem jako nekonečnou silnicí, vroubenou tu tam zaprášenými stromy, nejvíce třeslavou osykou nebo stříbrolistým, košatým topolem. Cíl mé cesty, odlehlá ves se starými duby, byl ještě daleko přede mnou; pak jsem ho už ani nevyhlížel nedočkavým zrakem, poněvadž jsem poznal, že ho toho dne sotva dojdu.

Bližilať se za mnou bouře, a to kvapem. Ta mne posléze zapudila ze silnice do mohutné, topolové aleje při cestě vedoucí ku nějaké staré, opuštěné, veliké zahradě. V ní nebo za ní jsem tužil ochranu před ženoucími se mračny, jež všecken kraj za mnou již pokrily tmavým stínem.

Také mne vábilo husté její a patrně staré stromovní rozložitých košů pnoucích se vysoko nad zčernalým, místem už omšným plotem laťovým, stojícím na kvadrové, dosti vysoké podezdívce, v jejíž puklinách a skulinách bujily netřesk a bejlí.

Železná, kovaná brána s tupaým erbem pěkného díla minulého věku se volně otevřela, jak jsem se jen o ní opřel rukou. U brány trčela v rezivém, jinak řemeslném kování stará svítlna. A v té jsem zahlédl ptačí hnízdo!

Když jsem se prve bližil stkvěla se opuštěná, tichá zahrada ještě v plném světle slunečním. Ale jakmile jsem vstoupil, dolétlo sem mračno, a nebe se nad ní zatemnilo tak, že pod hustým krytem košatých stromů uložilo se hustější šero. Jím proběhávaly se tu a tam mezi stromy a houštinami jako velicí motýlové rozložitě květy bezové. Těžká jejich vůně naplňovala vlažný, dusný vzduch. Kolem bylo ticho, jako mrtvo.

A přece jsem nespíchal. Libiloť se mi v tom zanedbaném parku, jenž opuštěn, zapomenut mlčky očekával, bůh vi po kolikáté, rozrušující ho bouři. Cesta dosti široká vedla jím uprostřed. Místem byla zavlhlá nebo travou a metlicí zarostlá. Vystihl jsem na ní čerstvé stopy koles. Už jsem se deště nebal; vlastně jsem na něj zapomněl. Tak zvolna kráčeje, chvílemi jsem se zastavil, abych si prohlédl drsné kmeny starých velikánů nebo zadíval se do šera a spousty jejich korun.

Pak jsem na dlouho stanul, a to opodál cesty pode třemi duby neobyčejné sily. V šeru jejich, z části zakryt jasmínovou, zbužilou houštinou, proběhlával se zahradní domek s průčelím slohu imperialního. Nad antikisujícím vlysem ve štítu bylo napsáno vypouklou římskou literou, kdysi vyzlacenou:

„Friderikenruhe —“

K červotočivým, zavřeným dveřím toho domku vedlo několik schodů travou zarostlých. Prořídle, rozpadávající se a kdysi zeleně natřené žalusie zakrývaly zaprášená okna. Jen jedno z nich nemělo žádné; bylo však zašlého skla, bez jedné tabulky, kterou zajisté ruka nějakého zvědavce, mně vděk, vyrazila. Pronikl jsem k tomu oknu jasmínovou houštinou a nahlédl do vnitř.

V neplném tam světle rozeznal jsem neveliký stolek tenkých nožek, za ním u zdi starou pohovku stativa kdysi bíle natřeného a nad ni přichýlenou starou harfu beze strun. Stěny byly vyzdobeny rytinami buď černými nebo illuminovanými. Na některých, jež dále ke koutům visely, skoro nic jsem pro přítmi nerozeznal; na některých jevily se dámy z doby konsulatu a císařství, ve krátkých, vystřižených živůtkách a volných šatech. Davidův Napoleon ve vlajícím plášti jel nad nimi na bělouši za bouře přes alpská temena, vedle Theodor Körner, básník vojáků, na smrt raněný s koně klesal a vedle něho se v šero tratil nějaký výjev osob v ideálním historickém kostumu, na němž u dam nejpatrnější byly vysoké krajkové límce od hader do týlu se pnoucí.

Všechna ta místnost, její nábytek, její obrazy působily živě na mou obrazotvornost samy sebou i temno-svitem, kterým se mně jevily. Romantika nejprvnějších let našeho století zanechala své stopy v tom odlehlém

koutečku, jenž byl zajisté posvěcen mladé, a doufám i sličné šlechtičně z nedalekého sídla.

Friderikenruhe!

Tu asi kochala se Tieckem, Novalisem a ostatními hvězdami romantických nebes německých, trávic tu chvíle sladké samoty, snad plná sentimentálnosti, jatá citem nekonečné, nevýslovné touhy. Snad tu toužíc po tajuplné „modré květině“ vyluzovala za svitu plného měsíce tam z té harfy žalobné, třesoucí se zvuky, kterým z daleka, z hlubiny lesní tichou nocí zvučel v odpověď mírně a konejšivě stlumený, jímavý hlas lesního rohu, bez něhož se tenkrátě žádná slušně poetická noc neobešla.

Co všecko ty věkovité duby pamatovaly a vyslechly!

Vidaly ještě statečné šlechtice, kteří německy neuměli a dbali domácího mravu i přirozeného svého jazyka, viděli vnuky jejich už už si cizotu ve všem, i v řeči, oblubující, pamatovaly, jak vnukové těch už svého původu zapomínali, vlastnímu lidu, sami sobě, své minulosti nerozuměli a německy smýšleli i německy citili, jazykem svých předků jen někdy a to dosti chatrně a jako z milosti mluvíce.

Z těch dob tu ten stánek samoty — Friderikenruhe.

Tenkrátě již počaly se zardívati nad českým krajem červánky nového rána. Tu však jako skoro ve všech jiných panských sídlech starodávných našich rodů bylo tma. Od té doby rozhořely se červánky nad krajem v plné a živé světlo národní uvědomělosti. Mnoho-li se změnilo od těch dob v panských sídlech v tom ohledu? Nejsou-li namnoze pořád ještě ostrovy cizoty v našem národním životě, zřejmé již i zevnějškem svým, nedbající skoro nic nebo málo o rozvoj našeho života a naší vzdělanosti? Kdy asi budou tam

zase smýšleli a citili po česku? Kdo může a kdo má v to působiti, aby se tak stalo?

Tak jsem uvažoval u opuštěného pavilonku pod věkovitými duby. A tu v nich vitr zahrál. Vjel do jich korun náhle a mocně, až se hlasno rozsuměly. S nimi se rozezvučely všechny stromy kolem. Bouře byla tu. Ouvertura její zvučela mi nad hlavou a ohlas její nesl se za mnou i když jsem vyšel ze spustlé zahrady.

Přede mnou se rozkládal nedlouhý, mělký ouval, jehož travnaté břehy v pravo a v levo byly vysázeny samými ovocnými stromy. Obrovitou hradbou stály nade břehy za stromovím hrady černých mračen, a nebe přede mnou za bílými staveními rozlehlého dvoru cihlových i šindelových střech byla jedna, hrozná černava.

Rád hledím na zatažená nebesa a na divý hon mračen; ale tentokráte dlouho jsem jich nepozoroval. Stavení stojící něco málo přede dvorem, více však k jeho rohu, uvábilo mé zraky. Jakby ne! Byl to kus starodávné tvrzi, dosti dobře zachovalé. Vysoký násep kolem ovšem byl ten tam, skopán, ale kruhový parkán zůstal a nad to ne such a na polo zasypán, nýbrž pln vody. Na ostrůvku jim tak zavřeném stálo staré stavení podélné s kamennými štíty, pěkně rozčlánkovanými, na užších stranách budovy; na zdech pak zřejmy byly z pod bílení sgrafitové čtverhrany, zbytek někdejší rustiky. Jen malá vížka červeně natřená, copového rázu, pnoucí se prostřed střechy, rušila pěkný celek, jemuž malebnosti dodávalo husté křovi od vody v příkopě až ku samým zdem stavení husto rostoucí. I tu se v něm proběhlávalo mnoho bezových květů. — Dosti jsem se divil tomu panskému sidlu.

Nebylo rozlehlé aniž zvláště výstavné, ale těšilo mne svou polohou a hlavně svou zachovalostí. Příkop plný vody nesloužil ovšem obraně, ale choval

jako již za starodávna kapry. Svoditý most také zmizel, místo něho však vedl ku hlavním dveřím mostek kamenný o jednom oblouku, spojující tak panské sídlo se dvorem.

Kolem nebylo ani človička. Jen ze dvora se ozývaly hlasy. Zamířil jsem zrovna přes kamenný mostek do „tvrze“, jak jsem v duchu říkal panskému domu. Nad jeho vchodem byl vytesán zrovna takový erb, jaký jsem viděl nade vraty panské zahrady. S dobrou jsem se potázel, že jsem zrovna sem si zašel. Byl jsem dobře přijat. —

Staříčků pán, vdovec, někdy správce tohoto zámku i dvora, ochotně a srdečně vyhověl mé žádosti a poskytl mně nejen přístřeší, ale vyzval mne hned, abych tu přenocoval, že jemu bude také veseleji, neboť zeť jeho s veškerou rodinou odjeli do města a nevrátí se teprv až zítra. Vzpomněl jsem hned na kolej ve staré zahradě. Zmínil jsem se o tom, a tím jsem přišel, kam jsem chtěl, zase do zahrady, k opuštěnému domku i k zámku samotnému.

Venku zatím strhla se bouře. Hřmělo, a proudy prudkého deště oplakovaly rachotící okna. My však nedbali. Správce vypravoval o majetnicích dvoru a zámku, a to velmi ochotně a obšírně. Vědělť mnoho, a mnoho znal ze své zkušenosti. Sloužilť tu sám přes čtyřicet let. Tu jako písař či praktikant nastoupil a tu také zůstal. Tenkrát, když se sem dostal, bydlila tu ještě vrchnost, stará baronka podivná a velice pobožná. Bratr její, potomek starodávného rodu českého, zahynul v nějaké potýčce ve Francii, když táhli spojenci na Paříž.

On byl budovatelem onoho pavilonku „Friderikenruhe“. Dal jej vystavěti, když si na osamělý ten zámek přivedl mladou pani.

O starých dubech v zašlé zahradě můj hostitel nic nevěděl; ale když uslyšel, proč se po nich tak vyptávám, a že mne staré stromy nemálo zajímají, vzpomněl si, že u kláštera Sedlického stávala prastará lipa, jejíž listí mělo podobu mnišských kápí a to od husitských válek, kdy na její haluzích zvěšeno bylo mnoho n nichů cisterciáků. Byla to tedy taková lipa jako ona u kláštera zlatokorunského a jako onen obrovský dub v Poděbradech, padlý v minulém století, jenž stával poblíže popraviště, kde r. 1496 deset horníků bylo nevinně státo. Na tom dubu rostly od té doby každoročně žaludy s kápěmi havířskými.

Tak jsme se rozhovořili o stromech, abych děl, historických. Já se zmínil o neobyčejném dubu u Chodova na Šumavě, jehož haluze dle svědectví Balbinova samy byly jako veliké stromy tlusty, i o věkovitých lipách u Klatov a Albrechtic, o nichž Balbin také vypravuje, i o slavné lípě Kamenické, dosud živé.

Správce pak si vzpomněl na Žižkovu lipu, na kterou se on sám tuze dobře pamatoval. Stála asi půl hodinky od zámečku v mělkém dolci travnatém mezi selskými poli, opodál háje. Žižkovou proto slula, poněvadž prý Žižka, když táhl kolem se svým vojskem, pod ní odpočíval. Tak si lid vypravoval.

„Jakou měl slávu u lidu, jakou vážnost tento náš hrdina, když ani čas ani úsilí jeho i našich protivníků nebyly s to, aby památku jeho vyhladily!“ mnil správce. A já v duchu pomyslil: „Nač na všechno náš lid zapomněl! I na dobu své samostatnosti a slávy i na nejhlubší pokoření a na smrtelné rány! Ale toho, jenž nejvíce přispěl „ku pomoci zvláště jazyka českého i slovenského“, zachoval si v dobré paměti.“ Od pokolení do pokolení ukazovali si tu to místečko, na němž slepý hrdina odpočinul ve stínu košaté lípy. A když ji věk nebo víchr sklátil, vysadili tam jinou,

a Žižkova lípa nepřestala se zelenati, připomínajíc lidu, že v Čechách jinak bývalo. Pod lipou se pak jeden čas sedláci tajně scházeli, jak správce dále vypravoval.

Bylo to v minulém století, když se měli nejhůře. Ve vsi nesměli se scházeti, báliť se, aby nebyli trestáni pro „puntování“ a zvláště ten, u něhož by se schůze dala. A tak, že ten starý strom byl o samotě a na příležitost cestě pro všechny, stal se jejich shromaždištěm. Přicházeli ovšem v noci a tu se také jednou usnesli, že podají úřadům stížnost na vrchního. Dutý kmen lípy byl jim kanceláří. Tam při světle lojové svíčky podepsali slovy i křížky stížnost, ale tak, aby nikdo nebyl prvním podpisovatelem. Do kolečka napsali svá jména.

Listinu tu, za kterou pak panský mušketýr všechny rádně vyplatil, ale ne do kolečka, nýbrž jednoho po druhém, měli tu na zámečku ještě v první polovici našeho věku, a pan správce sám ji viděl a četl.

Tak zašli jsme bezděky do patrimonialních dob, o nichž správce, sám jsa jich svědkem, věděl mnoho zajímavého.

„Byl jsem také panem Francem,“ pravil usmívaje se a dodal: „Ale já již nebyl z těch pravých. Za to můj první představený, nebožtík Tobiáš Borowiczka. Tak se psal. Ten tu byl správcem, když jsem tu nastoupil jako praktikant.“

V tom ohlásili večeři. Odešli jsme do vedlejšího pokoje. Hřimání umlklo, ale déšť šuměl stále, ač už tišeji. Zatím také nastal soumrak. Přinesli světlo, dvě hořící svíčky. Pěkně se tu sedělo po dlouhé pouti; také jídlo bylo chutné, a pivo jako křen. A správce staroušek vypravoval, to o nebožtíku Tobiáši Borovičkoví, správci, svém prvním představeném, patrně

rád si vzpomínaje na léta svého mládí. Také se rozesmál, když mu připadlo, jak tu ob čas strašilo.

Tenkrát ještě tu přebývala stará baronka, a to v prvním patře, nemajíc tam nikoho kromě své společnice Leny, staré to panny, statné silné postavy, a ve všem velice rozhodné. Ta byla tu druhou baronkou; se starou šlechtičnou se modlila, radila jí, někdy jí vzdorovala, často šidila a po každé a ve všem svou u ní provedla. Jen v jednom nesmělá jí ani slovem odmluvit, a to, že zbožná baronka vyžadovala střídmost v pití až přemrštěnou, majíc pijany u veliké ošklosti. Panna Leni pak znajíc tuto slabinu své velitelky, dle toho si vedla; střežla každý téměř džbánek piva služebníků a čeládky. Běda tomu, o kom by zvěděla, že se opil! I sami úředníci byli na suchu, neboť pivní deputat byl praskrovný, a jinak aby si ho nahradili, nebylo dovoleno. Bylať v tom baronka velmi rozhodná a proto Leni neuprosná. —

Proto když starý správce, můj hostitel, tenkrát nastoupil, první bylo, co slyšel od baronky, jak se jí představoval, aby žil střídme. V druhé pak audienci, a to mnohem důležitější u panny Leni mu totéž bylo řečeno, ostřeji však a důrazněji s obalenou vyhrůzkou.

Po té zašel do kanceláře svého představeného. Zhrozil se tu. Zdi byly nad obyčej tlusty, tvoriče u okna hluboký výklenek. V tom výklenku seděl u stolku černě natřeného, plného lejster, brkových per a kaněk, pan správce, dlouhý, přitloustlý, flegmatický, v tmavomodrém fráčku s krátkými šosy a se žlutými knoflíky tak trochu à la Werther. Kouřil z dlouhé dýmky a hleděl do zaprášeného okna, na předpotopní, největší ze všech tu visících pavučin, vlastně na velikého pavouka, jenž se v ní proháněl. Správce snad k vůli němu nikdy nedopustil, aby se tu smýčilo, ba aby se okno otevřelo!

V tom výklenku u okna sedal tu sám jako pavouk, kouře z dlouhé dýmky se sádrovou hlavičkou, buď odpočívaje nebo snad „přemýšleje“. A tak také seděl v dýmu u zaprášeného okna v pavučinách, když mladý praktikant vstoupil. Správce, že snad hluboko přemýšlel, nechal ho dlouho stát, až pak ho oslovil sotva se k němu obrátiv. Když zvěděl, kdo mladý muž je a co chce, kynul, aby mu nabízené vysvědčení položil na stůl a když je sám přitížil velikými nůžkami, bylo první co promluvil, aby se pan praktikant varoval pití, sice že by hned letěl, kdyby se „jen krapet stříkl.“

Z počátku se mladému praktikantu valně nevedlo. Panna Leni byla mu sice dosti nakloněna, ale to mu právě škodilo. Poznaltě záhy, že mezi ni a správcem byl tajný a tichý boj. Tobiáš Borovička byl ctný a šlechetný panic, ovšem trochu podivný; nicméně se panna Leni o něj kdysi pokoušela, s úplným však nezdarem. Tolik mladý praktikant vyrozuměl z toho, co mu lidé na zámku i ve dvoře naznačili nebo nadhodili. Všem pak bylo divno, že Leni, mající takovou moc u baronky, nebyla s to, aby Borovičku z úřadu a z jeho koutku pavučinného vystrnadila. Sočila dosti na něj, ale k úplnému vypuzení jeho se přece neodvážila.

On pak si ji nevšímal, klidně kouřil a zaprádal se v myšlení nebo se oddával pozorování svého pavouka v předpotopní pavučině. Žil nad obyčej střídme. Stravoval se doma, kdež mu posluhovala stará příbuzná jeho, ještě nemluvnější nežli on a větší ještě pavouk nežli on. Jako Borovička, tak také ona ráda nehnutě seděla, obyčejně v koutku kuchyně. Byla všechna vráskovitá, tvář měla jako mumie a jen když žlutozelenavé oči obrátila, bylo znáti, že je živa. Borovič-

kovi, jemuž před lidmi říkala „pane správce“, byla však zcela, se slepou poslušností oddána.

Tak se mladému praktikantovi u správce špatně dařilo, třeba že se dost varoval, aby ani slovičkem nikde nezavádil, a třeba že se dost vynasnažil, aby si dobyt spokojenosti páně správcovy; až mu pak strašidlo pomohlo.

Za nějaký čas počala si čeládka zase šeptati o tajemném světle, o oběšeném sedláku, o duchu, jenž nemá pokoje — Zkrátka strašidlo, a to zrovna v klenuté jizbě poblíže kanceláře, dole ve přízemí, kdež bývala selská temnice za starodávna, a kdež se prý nějaký sedlák oběsil. Za to pak chodival jeho duch nepokojný pány strašit. Stávalo se to ne každého večera, ale tak v neurčitých obdobích. Baronka i Leni byly pověřivý a bázlivý, tím více pak služky jejich, a ve dvoře čeládka tomu svatě věřila. Správce neříkal jako vždy jindy nic, ale vyčetli mu ve tváři, že to nepokládal za hloupou báchoru. Mladý však praktikant tomu neuvěřil a v duchu se strašidlu smál.

Když za nějaký čas z okénka onoho sklepení na novo se prodírala slabounká zář, padajíc na husté křoví nad příkopem, když tedy bylo jisto, že strašidlo bude zase dva, tři večery svůj rej prováděti, praktikant pakličem, který si dříve opatřil, otevřel si z večera dvěře a zavřel se v bývalé šatlavě. Byla to klenutá, vybilená jizbice se starými kamny, o jednom okénku. V koutě stála červotočivá černá almara se zaprášenými svazky listin, ve druhém koutě, naproti, stranou okénka, byl stůl.

Praktikant se pro všechno ozbrojil.

Dlouho čekal, až pak, když se setmělo a noc nastala, ozvaly se vedle od kanceláře kroky; klíč zaračotal, a vešel vážným krokem pan správce sám.

Praktikant, jenž uskočil do černé skříně, žasl. Co tu chce? Jde-li sem za tím účelem jako on sám? Má-li se mu ohlásiti? Však jen pomyslí, už to zamít. Čekal, co bude dále. Hle, správce usedl ke stolu jako vždy vážně, jako prkenný.

A slyš! Vedle v tu stranu, kde byla správčova kamenice, v níž choval za zimu zeleninu v pisku, zaskřipaly dveře, a po té vešla stará Háta v bílém čepci, nesouc v jedné ruce lojovou svíčku, ve druhé kamenný plucar. Postavivši obé mlčky na stůl před pana správce, přinesla ze zákamní skleničku.

Praktikant ovšem žasl, tuše divné věci. A splnilo se to! Zátka vytažená mlaskla, a klenutou, tichou prostorou ozývalo se žblunkání moku z kamenné butelky se řinoucího. Juž je sklenička plná, juž ji pan správce pozdvihl proti světlu. Rdí se krásně, majíc líbezný čepec bělostných pěn! Pohladil ji opocenou, přihnul, oči přimhouřil. —

Praktikantovi se sbíhaly sliny v ústech. Pak přistoupila stará Háta v bílém čepci, nesouc od kamen nacpanou dlouhou dýmku se sádrovou hlavičkou a tu si správce vážně a důstojně o svíčku zapálil nepromluviv ani slova.

Háta také mlčela a mlčky pak usedla na lavičku u kamen. Seděla tam nehnutě, snad ani nemrkajíc; ve vráskovité, strnulé tváři jakoby nebylo života. Jen žlutozelenavé oči jednou obrátila, a to když „pan správce“ nalil z plucarů poslední sklenku. Tu mlčky vstala, odešla tiše ven, a než správce dopil, stál před ním na stole čerstvý plucar. Byl jako ten první mázový. A zase zátka bouchla, a zase hrnulo se pivo žblunkajíc do sklenice, jen že nyní rychleji nežli prve. A zase stará Háta seděla u kamen, a zase obrátila oči, když vážný, mlčící a kouřící příbuzný doléval skle-

ničku. A jak se na stole objevil třetí mázový plucar plný, stal se div divoucí Správce promluvil

„Tak, nynčko budeš ty oficírem, a vy jste sprostí!“

Tak mluvil k plucarům. Ty prázdné dva postavil vedle sebe jako vojáky, a ten plný před ně jako důstojníka.

Pak zavládlo zase ticho klenutou jizbou, přerušované jen tím, jak správce naléval, nebo jak si občas hlasitě odplivl. Při čtvrtém plucaru nastalo nové promluvení správcovo. Jím ohlásil třetímu, vyprázdněnému:

„Infam kassiert! Degradován na sprostého!“ a postaviv ho k dvěma prázdným, oslovil čtvrtý plný: „Tak, nynčko budeš ty oficírem!“

Sláva jeho však dlouho netrvala. Shasínala, jak stará Háta sebou u kamen hnula a shasla, jak po té pátý kamenáč přinesla. Byla zase degradace, ke třem sprostým přidán čtvrtý, a ten pátý, plný, stal se oficírem.

Lojová svíčka při tom mrkala svým rudým, neutřeným světlem, a nad cvičištěm páně správcovým, jež bylo již navlhle tu tam rozlitým pivem, vznášela se oblaka tabákového dýmu. A stará Háta, nikterak nejsouc dojata tím rychlým a tyranským sesazováním s důstojností, klidně, s úplnou lhostejností ano necitností tomu pomáhala, přinášejíc přes tu chvíli čerstvé pretendenty hodnosti velitelské. Sprostých přibývalo. —

Jak se vojsko na stole množilo, vzdělával se také ve správci vojenský, přísný duch. Už mu nestačilo, že vojáci stáli v řadě, již je začal přestavovati, rovnati, po dvou a divně a jinak, sumou nastala execirka, při níž bylo jenom to zvláštní, že se důstojníci tak často střídali. Nejvyšší však velitel byl neuprosný, a povely jeho, s počátku jen skrovné, čím dále tím častěji a

tim jadrněji se ozývaly, tak že Háta, jak klel, u kamen několikráte obrátila po stole své žlutozelenavé oči.

Mladý praktikant dávno již vyšel ze strachu a ducha nabýváje, rozevíral směle dvěře své skrýše víc a více. Už se pak v duchu smál.

A když už dodávací sbor v bílém čepci u kamen počal poklimovati, když pro dým sotva bylo viděti plamen svíčky, když nejvyšší velitel byl v nejlepším, a cvičicímu mužstvu se buď nahlas smál nebo mu hlasitě nadával, když po čtrnácté se ozvalo jeho neuprosné „Infam kassiert!“ a když už operoval s mužstvem tak hojným, hle, z nenadání vyrazil nepřítel tam ze zákoutí, z černé almary, a náhle, jako s nebe spadlý stál tvář v tvář rozčertěnému panu správci. I nastal zmatek k nevypsání. — Nejvyšší velitel jak ze židle vyskočil, povalil několik svých mužů a od kamen ozval se také hlas, toho večera poprvé. Byl to výkřik leknutí, úžasu i zlosti. —

Ale všecko to dobře dopadlo. Tobiáš Borowiczka, přesvědčiv se, že jeho praktikant nemá proti němu nepřátelského úmyslu, smířil se s ním, jsa nad obyčej rozjařen, a snad také z válečné lsti, aby nebyl prozrazen. Nutě ho, aby si sedl, nutil ho také, a pořád, usmívaje se, a červený jako krocán blábolil:

„Viš-li, to já jen tak někdy, za čas. — V kvartále, viš-li, — co to je. — A baronky se nebojím — ta nic nezvi — a Leni, viš ta stará — — ta musí mlčet — já ji stihl sám jednou v pokojíčku opilou — samé likéry — viš-li a ještě s kým! — — Od té doby byla infam kassiert — a bojí se mne — mám na to svědky — Tak se neboj — A budeme strašit! —“ vzkřikl vesele a rozchechtal se. „Budeme strašit!“

A zatřásl kamenným důstojníkem, vyvalil oči a přísně zkrřikl:

„Infam kassiert!“

Háta, již opět pokojná, mlčky šla pro patnáctý. — Kolik jich pak té noci ještě bylo degradováno, kolik posléze měla armáda mužstva, to nevěděl ani správce ani sám praktikant. —

Ráno se baronka a všechen její fraucimor hrozně křížovaly, jak prý té noci strašidlo vyvádělo, jako ještě prý nikdy. Netušily ovšem, že zlý duch sídlí vlastně v zelenině a pisku kamenice páně správcovy.

Toť se vi, že se praktikant měl pak dobře, a že se se svým představeným znamenitě srovnával.

Později byl dán na druhý menší dvůr a po letech stal se správcem tu, kde jako praktikant nastoupil. Tenkrát již Leni byla se svou kořistí ve Vidni a baronka i správce na pravdě Boží. Dědic barončin, jenž zůstával napořád ve Vidni, nechal starou Hátu ve dvoře jako na výměnku. Dlouho však ho neužívala. Ze své komůrky skoro ani nevyšla; tam ji také našli ednou u kamen o zeď opřenou, strnulou. Když na ni promluvili, i když ji zatřáslí, neozvala se, aniž obrátila svých žlutozelenavých očí. — —

Bylo již hezky pozdě, když staříček správce, dokončiv svá vypravování, zavedl mne do ložnice. Bouře zatím už přestala i déšť. Osamotněv otevřel jsem okno a hleděl ven na příkop, a přes stromnatý ouval dále ku staré zahradě, nad níž ze strhaných mraků vycházel měsíc. —

VI.

Rozžehnav se se starým pánem na „tvrzi“, vydal jsem se na další pouť. Jitro bylo po včerejší bouři překrásné a tak jsem, abych ho v polích více ještě užil, podnikl pobočnou vycházku ku háji většinou březovému. Na jeho pokraji stála kdysi ona stará Žižkova lípa, v jejímž kmeni za noci při míhavém svitu lojové

svíčky podepisovali týraní sedláci stížný spis „do kolečka“.

Pastevci pak v dutém kmeni jejím nejednou si oheň zatopili, tak že uvnitř všecka ohořela a zuhelnatěla. Až jednou se zanítla a přehořevši vzala za své. Jen lípové mlázi zůstalo na jejím kdysi místě a bujně se zelenalo.

Odlehlé to místečko upomenulo mne živě na Lažany u Litomyšle, na jejich dolce lučinaté v polích, vroubené několika duby a lipami, kdež také ukazují místo, nad nímž rozkládala košatá, mocná lípa někdy svou korunu. Pod ni v její koření zakopal V. Klejch za minulého století zděděné, staré své knihy. Učinil tak tajně, nežli opustil veliký svtj statek, nežli objev naposled na koni všechno své polstvo a prostřeliv železné vrzátka na střeše, s ženou a dětmi uprchl do Žitavy, nemoha doma stajiti svého přesvědčení náboženského, bratrského a zraditi ho nechtěje. Pro ně opustil vše, a volil klopotný život v cizině. Odtud pak tajným Bratřím v Čechách donášel v cizině tištěné knihy, jichž měli ve vlasti veliký nedostatek, přestrojen, v ustavičném nebezpečení.

Na tuto sílu našeho lidu myslil jsem pak za nedlouho, když mířil jsem do vesnice při moravských hranicích, abych se podíval na „zpívavou lipu“. Slyšel jsem o ní, že za minulého věku před vydáním tolerančního patentu uchyloval se do ní stařeček, tajný Bratr, aby v jejím dutém kmeni vykonával pobožnost po způsobu svých otců. Tu měl ve skryši bibli a kancional, tu si čítal, modlil se a zpíval, a nikdo neměl o tom tušení.

Až jednou sám se prozradil komisi kolem do vsi se ubírající. Zpěv z lípy zvučící uvedl pány na stopu.

Hluchý jsa, příliš nahlas zpíval a neslyšel ani kroků juž juž se blížících. „Zpívavou“ lipu obstoupili,

stařečka pak odvedli na zámek. Vytrestali ho tam citelně, ale nic ho tak nebolelo, jako že mu vzali drahé jeho knihy, v nichž bylo „vznešené předřikávání“, jeho jediný a největší poklad.

Památný ten strom jsem uviděl. Vypínal se opodál vsi ve travnatém, táhlém břehu, maje ve společnosti několik mladších jasanů a javor. Bylo to pěkné místočko.

Chudinka lípa stará! Z daleka jsem ji poznal, babičku sešlou, kmene trouchnivého, div že se nerozpadla, s korunou z části jen zelenou. Ale žila a zelenala se, jakoby se těšíc z krásného, letního jitra, jaké právě bylo, když jsem k ní docházel.

A divnou náhodou byla mně také zpívavou. Z nitra jejího ozýval se mladý, svěží hlas, jenž jasně zahalekal a pak vesele zazpíval. Poslouchal jsem, pak blížil jsem se opatrně, abych ptáčka nesplašil. A tak jsem přistihl tam pasáčka bosého, jehož dvě kravky se opodál pod jasany na zarosené trávě popásaly.

Dal jsem se s nim do hovoru. O „zpívavé“ lípě věděl i o stařečkovi kdysi tu zajatém. Viděl jsem také na starém stromu, jak ho mají vesničané v lásce a vážnosti. Byloť patrné, že se snažili, aby ho udrželi, aby mu věku prodloužili; obmazovali ho a obvazovali, kde toho bylo nutno. Těšilo mne to.

Usednuv na chlapcovo místo, když poodehnal, hleděl jsem se zalíbením do kusé koruny zpívavé lípy, na ves ve stránich pode mnou.

Vzpomínal jsem na Václava Klejcha, na stařečka kdysi tu zatknutého a na četné ty sedláky a chalupníky, na všechny ty „sprostáčky“, jimž se na zámcích smáli a jež bili a snižovali, kteří pro své přesvědčení tolik vytrpěli a jemu přese vše soužení věrni zůstali.

V těch dobách největšího ponížení tolik síly v opuštěném a zanedbaném lidu! V té síle lidu byla naše spása a život. V té síle je útěcha pro budoucnost, než i úkol náš i povinnost k lidu.

VII.

I stromy mají svá neodhalená tajemství.

Mnohý snad, kdož až sem dočetl, očekával vysvětlení onoho nápisu na starém buku, o němž bylo hned na počátku vypravováno, a nenajda ho, zamrzí se. To již učinil snad mnohý hned jak k tomu místu došel, domnívaje se, že to je obyčejný novellistův úskok na podráždění čtenářovy zvědavosti. Věru, neměl jsem takového úmyslu.

Onen neúplný, v kůře napolo zarostlý nápis zůstal nevyjeven, nevysvětlen. A snad je to tak lépe. Kdybych všecky ty litery, teď tajemné, mohl jak náleží doplniti a vysvětliti, pošlo by snad z toho veliké sklamáni. Takto alespoň zůstaly se záhadou šedého buku různé domněnky jako ta, že vysvětlení nápisu je snad v zemi, mezi kořeny starého stromu. — — —

Stromopisná mapa příteleva není dokončena a zápisky jeho nejsou vyčerpány. Leccos se v nich také opakuje, nejedno místo podobno druhému jako strom stromu. Nicméně z toho něco vyberu:

„Starý buk nad nehnutou tůňí divě zarostlou, lesem obklopenou. Na kmeni obrázek od deště sešlý k nepoznání. „Smutné místo“ jak lid říká, vypravuje o divných zjeveních, jež se tu udála za noci nebo o pravém poledni.

Starý buk na pokraji lesa s obrázkem Anděla strážce na kmeni, na připomínku, že tu boží posel stihl a do smrti ubil chudou ženu ze vsi i její dvě děti, když před bouří sem se utekly.

* * *

Pisčítá, bělavá cesta v pustém lese. Šero a ticho. U cesty veliká, omšena skála, ostružinou skoro všechna zahalená. Vedle ní starý habr velikého kmene a na tom obrázek panny Marie. Vystupovali tu, obírali a formana zabili.

* * *

Nahrbená borovice rudokmenná poblíže srázu. Kolem mladý les, ona sama „matka“, ze starých, dávno poražených pokolení. Ušetřili jí, aby připomínala neštěstí, jež se poblíže ní u srázu udála a jež ona pamatovala.

* * *

„Samé přirozené pomníky neštěstí, lidské bídy a zvrhlosti a zároveň pěkní důkazové lidského soucitu, jenž nedal, aby utrpení nebohých a nešťastných upadla v zapomenutí.“

A jinde bylo napsáno, na závěrce jedné z feriálních cest:

„Nuže s Bohem, vy osamělá, tichá, dumná místa v širém poli, i v lesích a hájích, stíněná obrovitými korunami starých mých známých! S Bohem, vy věkovití velikáni rozoraných, doupničných, omšných kmenů! Na vás budu v životním rozruchu a klopocení

vzpomínati, na vás se těšit. Vaše poesie jedna jest, již proudy a směry nemění. Kéž bych měl váš klid i konejšivý ševel vašich orosených korun v ranní záři nebo v tichém, zlatorůžovém svitu hasnouceho dne nebo v čarovném, básnivém světle měsíčných paprsků!

Kéž by duši mé často tak bylo, jako když jsem naslouchal za vlažných soumraků harašení a líbeznému šumění tichého deště ve vašich korunách, kdy všecko kolem osvěžující vlahou jeho oživovalo, mladlo, plno síly, jarosti a blaha!“ — —

1887.

